Architektura PostgreSQL: klaster, baza, schemat, procesy

Poziom: podstawy **Dotyczy: PostgreSQL 9.6–17** **Czas: ~15 min**

Jedna instancja PostgreSQL to jeden proces nadzorczy, jeden katalog na dysku i dowolna liczba baz danych w środku — ta strona pokazuje, co się kryje pod tym jednym katalogiem i jakie procesy krążą wokół niego cały czas.

Skróty użyte na tej stronie (5)

Skrót	Co znaczy
MSSQL	Microsoft SQL Server: silnik bazy danych Microsoftu, na nim w Zielonej stoi księgowość Optima
RAC	Real Application Clusters: klaster Oracle, kilka serwerów na jedną bazę
SQL	Structured Query Language: język zapytań do relacyjnych baz danych
TCP	Transmission Control Protocol: protokół sieciowy z potwierdzaniem dostarczenia
WAL	Write-Ahead Log: dziennik PostgreSQL, zapis zmian przed zapisem danych

Fiszka

TYLKO ODCZYT

Sprawdzenie wersji silnika z poziomu SQL: version()

```
SELECT version();
```

Zwracamy pełny łańcuch wersji wraz z platformą kompilacji — przydatne, gdy trzeba dopasować dokumentację albo sprawdzić, czy poprawka bezpieczeństwa już jest zainstalowana.

Przykład:

```
                                                 version
-------------------------------------------------------------------------------------------
--------------
 PostgreSQL 15.5 on x86_64-pc-linux-gnu, compiled by gcc (GCC) 8.5.0 20210514, 64-bit
(1 row)
```

SQL = Structured Query Language: język zapytań do relacyjnych baz danych

TYLKO ODCZYT

Sprawdzenie wersji klienta z poziomu bash: psql -V

```
psql -V
```

Sprawdzamy wersję zainstalowanego klienta `psql`, niekoniecznie tę samą co wersja serwera, do którego się łączymy — klient i serwer mogą się różnić wersją poprawkową, a czasem i główną.

Przykład:

```
psql (PostgreSQL) 15.5
```

psql = PostgreSQL SQL: klient bazy PostgreSQL

TYLKO ODCZYT

Sprawdzenie katalogu danych bieżącego klastra: SHOW data_directory

```
SHOW data_directory;
```

Pytamy działającą instancję o jej własny `PGDATA` — to jest pewniejsze źródło niż zgadywanie ścieżki z dokumentacji dystrybucji, bo pokazuje katalog rzeczywiście używany przez ten konkretny proces.

Przykład:

```
   data_directory
---------------------
```

```
 /postgres/15/data
(1 row)
```

□□ **show** = FortiOS: wypisuje konfigurację, w podstawowej postaci tylko ustawienia różniące się od domyślnych, a z wariantem full-configuration także wartości domyślne

□□ **TYLKO ODCZYT**

Sprawdzenie portu nasłuchu: SHOW port

```
SHOW port;
```

Sprawdzamy, na którym porcie TCP nasłuchuje instancja, do której jesteśmy akurat podłączeni — istotne, kiedy na jednym serwerze działa więcej niż jeden klaster.

Przykład:

```
 port
------
 5432
(1 row)
```

□□ **TCP** = Transmission Control Protocol: protokół sieciowy z potwierdzaniem dostarczenia ·**show** = FortiOS: wypisuje konfigurację, w podstawowej postaci tylko ustawienia różniące się od domyślnych, a z wariantem full-configuration także wartości domyślne

□□ **TYLKO ODCZYT**

Sprawdzenie adresów nasłuchu: SHOW listen_addresses

```
SHOW listen_addresses;
```

Sprawdzamy, na jakich interfejsach sieciowych instancja przyjmuje połączenia — `localhost` oznacza wyłącznie gniazdo lokalne i pętlę zwrotną, `*` oznacza wszystkie interfejsy.

Przykład:

```
 listen_addresses
------------------
 *
(1 row)
```

show = FortiOS: wypisuje konfigurację, w podstawowej postaci tylko ustawienia różniące się od domyślnych, a z wariantem full-configuration także wartości domyślne

TYLKO ODCZYT

Wylistowanie procesów silnika w systemie operacyjnym: ps

```
ps -ef | grep postgres
```

Sprawdzamy z poziomu systemu operacyjnego, jakie procesy PostgreSQL faktycznie działają — nazwa każdego procesu potomnego w wyniku odpowiada roli, jaką pełni w klastrze.

Przykład:

```
postgres    1102       1  0 08:01 ?        00:00:02 /usr/pgsql-15/bin/postgres -D
/postgres/15/data
postgres    1104    1102  0 08:01 ?        00:00:00 postgres: logger
postgres    1106    1102  0 08:01 ?        00:00:01 postgres: checkpointer
postgres    1107    1102  0 08:01 ?        00:00:00 postgres: background writer
postgres    1108    1102  0 08:01 ?        00:00:03 postgres: walwriter
postgres    1109    1102  0 08:01 ?        00:00:00 postgres: autovacuum launcher
postgres    1110    1102  0 08:01 ?        00:00:00 postgres: logical replication
launcher
postgres   14231    1102  0 09:41 ?        00:00:00 postgres: postgres produkcja
10.20.20.20(52344) idle
```

ps = process status: pokaż procesy

Z życia wzięte

Z ŻYCIA WZIĘTE

Tomek loguje się o 8:12 na pg01 i po raz pierwszy widzi wynik `ps -ef | grep postgres` z osobnym procesem systemowym na każdą sesję Zabbixa i aplikacji Oli. Liczy trzydzieści kilka procesów `postgres` i pyta, czy to normalne, że jedna baza uruchamia tyle osobnych procesów naraz. Tłumaczymy mu różnicę względem wątków MSSQL, którego uczono go na poprzedniej pracy.

Klaster danych

> **Pojęcie: klaster danych (database cluster).** W PostgreSQL to słowo nie oznacza tego, co w Oracle RAC czy w MSSQL Failover Cluster — nie chodzi o kilka serwerów fizycznych spiętych w jedną usługę. Klaster danych to pojedynczy katalog na dysku (`PGDATA`), zarządzany przez jeden proces nadzorczy, który może trzymać w sobie wiele baz danych naraz. Jedna instalacja PostgreSQL uruchomiona na jednym porcie to jeden klaster. Bazy w obrębie tego samego klastra dzielą między sobą jeden zestaw ról, jedną konfigurację uwierzytelniania i jeden limit połączeń — czego nie robią bazy w różnych klastrach, nawet uruchomionych na tym samym serwerze pod różnymi portami.
>
> **Pojęcie: instancja.** Działająca, uruchomiona kopia silnika: postmaster w pamięci razem z procesami tła, obsługująca żądania klientów. W PostgreSQL jedna instancja to zawsze jeden klaster danych, więc oba słowa chodzą tu parą, choć znaczą coś innego. Szerzej: Baza danych, silnik, instancja i schemat.

To rozróżnienie ma znaczenie praktyczne. Utworzenie nowej bazy komendą `CREATE DATABASE` nie uruchamia nowego procesu ani nie zajmuje nowego portu — to wciąż ten sam klaster, ten sam `PGDATA`, tylko jeden podkatalog więcej w `base/`. Nowa instancja, z osobnym `PGDATA` i osobnym portem, jest potrzebna dopiero wtedy, gdy chcemy oddzielić od siebie zestawy ról albo zainstalować obok siebie dwie różne wersje główne silnika — to jest właśnie sytuacja opisana na stronie Instalacja PostgreSQL z własnym katalogiem danych.

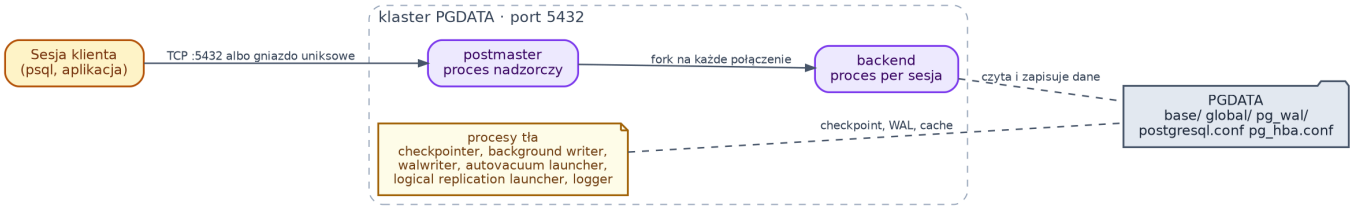
> **Pojęcie: schemat.** Przestrzeń nazw wewnątrz jednej bazy danych, grupująca tabele, widoki i inne obiekty, żeby dwie tabele o tej samej nazwie mogły istnieć obok siebie bez konfliktu. Domyślny schemat w PostgreSQL nazywa się `public`. Szerzej: Baza danych, silnik, instancja i schemat.

Baza, schemat i tabela mieszczą się wewnątrz klastra w ściśle określonym porządku, opisanym ogólnie na stronie Baza danych, silnik, instancja, schemat: cztery pojęcia, które się myli: jeden klaster, wiele baz, w każdej bazie wiele schematów, w każdym schemacie wiele tabel. Połączenie klienta zawsze celuje w jedną konkretną bazę — nie da się w jednym zapytaniu SQL odpytać dwóch baz z tego samego klastra tak, jak w MSSQL odpytuje się `bazaA.dbo.tabela` i `bazaB.dbo.tabela` jednym `SELECT`.

Postmaster i procesy potomne

>

> **Pojęcie: postmaster.** Pierwszy proces uruchamiany przy starcie klastra, widoczny w wyniku `ps` jako `/usr/pgsql-15/bin/postgres -D SciezkaDoPliku`. To on nasłuchuje na porcie TCP i na gnieździe uniksowym, przyjmuje przychodzące połączenia i dla każdego z nich odpala osobny proces potomny — proces roboczy zwany backendem. Postmaster sam nie wykonuje żadnego zapytania SQL, jego jedyną pracą jest przyjęcie połączenia, uwierzytelnienie klienta zgodnie z regułami z `pg_hba.conf` i uruchomienie procesu, który dalej obsłuży tę konkretną sesję.

Postmaster przyjmuje połączenie i odpala osobny proces backend dla każdej sesji, obok procesów tła piszących dane do katalogu PGDATA (kliknięcie otwiera pełny rozmiar)

Każda sesja klienta w PostgreSQL to osobny proces systemowy, nie wątek — inaczej niż w MSSQL, gdzie jeden proces `sqlservr.exe` obsługuje wszystkie sesje wątkami we wspólnej przestrzeni pamięci. Zaletą modelu procesowego jest izolacja: awaria jednej sesji nie zabiera ze sobą całej instancji. Ceną jest koszt pamięci i czasu na fork każdego nowego połączenia, co jest jednym z powodów, dla których duże wdrożenia PostgreSQL stawiają przed instancją pula połączeń (`PgBouncer` albo `pgpool-II`) zamiast łączyć się bezpośrednio z każdej aplikacji.

Procesy tła

> **Pojęcie: proces tła (background process).** Proces potomny postmastera, który nie obsługuje żadnej konkretnej sesji klienta, tylko wykonuje w tle jedno konkretne zadanie utrzymaniowe dla całego klastra, cyklicznie albo w reakcji na zdarzenie. Te procesy działają od momentu startu instancji do jej zatrzymania, niezależnie od tego, czy ktokolwiek jest akurat połączony.

> **Pojęcie: replikacja.** Mechanizm kopiowania zmian z jednej instancji (primary) na drugą (replika), tak żeby replika trzymała u siebie bieżącą kopię tych samych danych, zwykle z niewielkim opóźnieniem. PostgreSQL rozróżnia replikację strumieniową całego klastra i replikację logiczną wybranych tabel, opisane dalej w tej książce. Szerzej: Baza danych, silnik,

> instancja i schemat.

Procesy tła obecne w każdym uruchomionym klastrze:

- **checkpointer** — okresowo zrzuca na dysk wszystkie zabrudzone strony z pamięci podręcznej (`shared_buffers`) i zapisuje w `pg_wal` punkt kontrolny, od którego w razie awarii zacznie się odtwarzanie z logu WAL, tematu rozwiniętego na stronie Log transakcyjny: WAL, redo, transaction log. Częstotliwość reguluje parametr `checkpoint_timeout`, opisany na stronie postgresql.conf i pg_hba.conf.
- **background writer** — w tle, między checkpointami, systematycznie zapisuje na dysk niewielkie porcje zabrudzonych stron, żeby checkpoint nie musiał odkładać naraz gigabajtów danych.
- **WAL writer** — zapisuje bufor WAL z pamięci na dysk, niezależnie od tego, czy jakaś transakcja akurat robi `COMMIT` — dzięki temu zapis WAL nie czeka wyłącznie na commit pojedynczej sesji.
- **autovacuum launcher** — cyklicznie sprawdza, w których tabelach odsetek martwych krotek przekroczył próg, i uruchamia dla nich robocze procesy `autovacuum worker`. Mechanizm martwych krotek i sam `VACUUM` opisuje strona VACUUM, autovacuum i bloat.
- **logical replication launcher** — nadzoruje procesy `walsender`/`walreceiver` używane przy replikacji logicznej; obecny nawet wtedy, gdy żadna replikacja logiczna nie jest skonfigurowana.
- **logger** (`syslogger`) — zbiera komunikaty z pozostałych procesów i zapisuje je do plików logu zgodnie z parametrami `log_*` opisanymi na stronie postgresql.conf i pg_hba.conf.

Uważaj: do wersji 14 włącznie na liście procesów widoczny był też stats collector, zbierający statystyki użycia przez zapis do plików tymczasowych w `pg_stat_tmp`. Od PostgreSQL 15 ten proces został usunięty — statystyki aktywności trafiają bezpośrednio do pamięci dzielonej, co przy dużym ruchu zdejmuje z dysku sporo drobnych zapisów. Widoki takie jak `pg_stat_user_tables` czy `pg_stat_activity` działają tak samo w obu modelach, zmienia się tylko mechanizm pod spodem.

Układ katalogów PGDATA

> **Pojęcie: PGDATA.** Katalog danych klastra — jedyne miejsce na dysku, które trzeba zabezpieczyć backupem, żeby odtworzyć cały klaster wraz ze wszystkimi bazami, rolami i konfiguracją. Zawartość `PGDATA` jest wewnętrzną strukturą silnika, nie jest przeznaczona do ręcznej edycji poza kilkoma plikami tekstowymi opisanymi niżej.

> **Pojęcie: tablespace.** Nazwana lokalizacja na dysku, w której silnik trzyma pliki danych, niezależna od katalogu `PGDATA`. Tabela albo indeks utworzone w niestandardowym tablespace fizycznie leżą poza domyślnym katalogiem klastra, choć logicznie nadal należą do tej samej bazy. Szerzej: Baza danych, silnik, instancja i schemat.

Katalog / plik	Zawartość
`base/`	jeden podkatalog na każdą bazę danych w klastrze, nazwany numerem OID bazy; w środku pliki z danymi tabel i indeksów
`global/`	katalogi systemowe wspólne dla całego klastra — między innymi `pg_database` (lista baz) i `pg_authid` (role i hasła)
`pg_wal/`	segmenty logu WAL; do wersji 9.6 katalog nazywał się `pg_xlog`
`pg_tblspc/`	dowiązania symboliczne do katalogów tablespace'ów utworzonych poza `PGDATA`
`pg_stat_tmp/`	pliki tymczasowe stats collectora — obecny tylko do wersji 14
`postgresql.conf`	główny plik konfiguracyjny instancji, temat strony postgresql.conf i pg_hba.conf
`pg_hba.conf`	reguły uwierzytelniania klientów, ten sam temat
`pg_ident.conf`	mapowania nazw systemowych na role bazodanowe przy metodzie `ident` / `peer`
`PG_VERSION`	plik tekstowy z numerem wersji głównej, sprawdzany przy każdym starcie — niezgodność z wersją binarki blokuje start
`postmaster.pid`	plik blokady z PID-em działającego postmastera; jego obecność przy zatrzymanej instancji bywa źródłem błędu opisanego na stronie Zmiana katalogu danych działającej instancji

Katalog `base/` nie jest jedynym miejscem na dane tabel — jeśli tabela albo indeks zostały utworzone w niestandardowym tablespace, ich pliki leżą fizycznie poza `PGDATA`, a `pg_tblspc/` trzyma tylko dowiązanie do tej lokalizacji.

Porty i gniazda

Domyślny port TCP to `5432`. Drugi klaster na tym samym serwerze potrzebuje innego portu, ustawionego parametrem `port` w jego własnym `postgresql.conf`. Poza portem TCP każda instancja domyślnie nasłuchuje też na gnieździe uniksowym (Unix domain socket), zwykle w `/var/run/postgresql` albo `/tmp` — połączenie po gnieździe pomija stos sieciowy, jest szybsze i jest

tym, czego używa `sudo -u postgres psql` bez podanego hosta.

Wersjonowanie PostgreSQL

> **Pojęcie: wersja główna i wersja poprawkowa.** Do wersji 9.6 włącznie numer wersji głównej obejmował dwie pierwsze cyfry — `9.5` i `9.6` to dwie różne wersje główne, `9.6.1` i `9.6.24` to ta sama wersja główna z różnymi poprawkami. Od wersji 10 PostgreSQL zmienił schemat numeracji — wersją główną jest sama pierwsza liczba (`10`, `14`, `15`), a druga liczba (`15.5`) to wersja poprawkowa.

Różnica między nimi jest praktyczna, nie kosmetyczna. Aktualizacja w obrębie tej samej wersji głównej, na przykład z `15.4` na `15.5`, to podmiana binarek silnika — format plików w `PGDATA` się nie zmienia, instancja startuje na nowych binarkach bez żadnej migracji danych. Zmiana wersji głównej, na przykład z `14` na `15`, zwykle zmienia wewnętrzny format katalogu systemowego i plików danych — stary `PGDATA` nie da się uruchomić nowszymi binarkami wprost, potrzebna jest migracja: `pg_upgrade`, dump i restore, albo replikacja logiczna na czas przejścia. Ten temat rozwija strona Upgrade silnika PostgreSQL.

Częste błędy

Mylenie klastra PostgreSQL z klastrem wysokiej dostępności. Rozmowa o „klastrze PostgreSQL" w kontekście replikacji i failover to inne znaczenie tego słowa niż klaster danych opisany wyżej — jedna instancja PostgreSQL to jeden klaster danych, niezależnie od tego, czy w ogóle istnieje jakakolwiek replikacja.

Traktowanie plików w PGDATA jako bezpiecznych do ręcznej edycji. Poza `postgresql.conf`, `pg_hba.conf` i `pg_ident.conf` reszta zawartości `PGDATA` jest wewnętrznym formatem silnika — ręczna ingerencja w pliki w `base/` kończy się uszkodzoną bazą, nie do naprawienia bez backupu.

Powiązane: Baza danych, silnik, instancja, schemat: cztery pojęcia, które się myli · Instalacja PostgreSQL z własnym katalogiem danych · Zmiana katalogu danych działającej instancji · Log transakcyjny: WAL, redo, transaction log · VACUUM, autovacuum i bloat

Źródła: dokumentacja PostgreSQL, rozdział „Database File Layout" i „Server Processes"

Revision #44
Created 2026-09-24 23:07:57 UTC by Tomasz Konieczny
Updated 2026-10-26 14:12:09 UTC by Tomasz Konieczny